

”Yhdenlaisissa äänissä ei ole mitään kuultavaa”

Miesten välinen rakkaus kungfutselaisten klassikoiden valossa

Jyrki Kallio

Taiwanin perustuslakituomioistuin päätti toukokuussa 2017, että samaa sukupuolta olevien ihmisten välisiä avioliittoja ei voi kieltää. Se vaati parlamenttia muuttamaan lainsäädännön vastaamaan päätöstä kahden vuoden kuluessa. Konservatiiviryhmittymät ovat kuitenkin kyenneet jarruttamaan asian etenemistä. Yksi ”perhearvojen” puolustajien argumenteista on se, että homoseksuaalisuus ei kuulu perinteiseen kiinalaiseen kulttuuriin (Rauhala 2017). Myös Kii-

nassa samanlaiset äänenpainot ovat voimistuneet, vaikka tasavertainen avioliittolaki ei siellä ole edes valmisteilla (Wang 2017).

Kiinan vanhassa kirjallisuudessa on runsaasti esimerkkejä erityisesti miesten välisen seksin ja rakkauden yleisyydestä. Ne osoittavat, että rakkaus ja seksi ovat Kiinassa aina olleet yhtä monimuotoisia kuin muuallakin maailmassa. Aiheesta on julkaistu sekä englannin- että kiinankielisiä tutkimuksia, esimerkik-

si Xiaoming (1997), Hinsch (1992) ja Zhang (2001), sekä yksi käännösantologia, Stevenson & Wu (2013). Edellä mainittu kirjallisuus ei kuitenkaan juurikaan käsittele sitä, miten Kiinan perinteiset filosofiat ja yhteiskunnalliset opit suhtautuivat homoseksuaalisuuteen.

Tässä esseessä luodaan katsaus kungfutselaisuuden suhtautumiseen homoseksuaalisuuteen. Keisarillisen Kiinan ”virallisena oppina” kungfutselaisuus ohjasi sivistyneistön elämää kahden

vuosituhannen ajan. Tässä esseessä tarkastellaan oppisuunnan perustan luoneita, vanhimpia säilyneitä tekstejä. Näkökulma on mieskeskeinen, sillä naisilla ei vanhoissa historioissa tai muissakaan kirjoituksissa ole juuri nimeksikään aktiivista roolia.

Varoituksia ja vihjauksia sopimattomista suhteista

Kungfutselaisuuden isä Mestari Kong (Kungfutsu), joka eli 500- ja 400-lukujen taitteessa eaa., perusti oppinsa vanhojen aikojen perinnäistapoihin ja kirjoituksiin. Ne kertovat yhteiskunnasta, jossa kunkin tuli pysyä omissa roolissaan ja toimia yhteiskunnan eduksi. Sovinnaisista rooleista poikenneita yksilöitä moitittiin useissa aikakauden lähteissä. Esimerkiksi *Kirjoitusten kirjassa* (CTP: Yi xun 1.3) varoitetaan hekumasta ja sopimattomista suhteista:

(Ensimmäinen kuningas sanoi:)¹ ”Sitä, että kehtaa jatkuvasti (katsella) tanssia palatsissaan ja juoda sekä laulaa huoneissaan, sanotaan lankeamiseksi noita-akkojen pauloihin; sitä, että kehtaa panna kaikkensa tavaran ja hekuman hankkimiseen ja keskittyä huvisekä jahtiretkiin, sanotaan lankeamiseksi huikentelevaisuuden pauloihin; sitä, että kehtaa pilkata pyhien (mies-

1. Suluissa on alkutekstiin kuulumattomia, ymmärtämistä helpottavia lisäyksiä.

ten) sanoja, heittää mielestään hyveellisten vanhusten (hyvät neuvot) ja olla läheisissä suhteissa hävyttömiä poikien kanssa, sanotaan lankeamiseksi (yhteiskunnan ja luonnon) järjestyksen vastaisuuden pauloihin. Jos virkamiehellä (on taipumus) yhteenkin näistä kolmesta lankeemuksesta ja kymmenestä synnistä, hänen sukunsa kohtaa vääjäämättä loppunsa. Jos hallitsijalla (on taipumus näistä) yhteenkin, valtakuntaa kohtaa vääjäämättä perikato.”

Mestari Kong oppilaineen edusti aatelisluokkaan lukeutumaton ritariluokkaa, joka miehitti kasvavien valtioiden voimistuvat virkakoneistot. Sen intresseissä oli edistää uralla etenemistä ansioiden eikä syntyperän perusteella. Niinpä se koki hallitsijoiden ja yläluokan liehakot ja suosikit kilpailijoikseen. Useat tekstit varoittavat liehakkojen vaikutusvallasta ja kertovat myös, että suosikkimiehet saattoivat olla seksuaali- tai rakkaussuhteissa hallitsijaansa.

Mestari Kong vaikuttaa jakaneen edustamansa ritariluokan epäluulon liehakkoja kohtaan. Hänen opetuksistaan kertovassa pääteoksessa *Keskustelut* (ao. suomennokset lainattu teoksesta Kallio 2014) on muutamia kohtia, jotka on tulkittavissa tällaiseksi paheksunnaksi. Jakeessa XIV.19 on kohta: ”Mestari totesi, että Wein herttua Ling ei seuraa Tietä.” Ei tiedetä, mitä Mestari Kong tarkoitti,

mutta se saattoi liittyä siihen, että Wein herttua Lingillä oli miesrakastaja. Herttuan ja hänen rakastajansa Mizi Xian tarina on kirjattu teokseen *Hanfeizi* (CTP: Shuo nan 6). Se muistuttaa, että liehakkojen elämä oli mesenaattiensa oikkujen varassa. Tarinasta juontuu yksi homouden kiinalaisista eufemismeista, ”puoliksi-syöty persikka” (*fen tao*, 分桃) (ks. Kallio 2002, 18). Toisaalla *Keskusteluisa* (VI.28) Mestari Kongin kerrotaan tavanneen herttuan vaimon Nanzin, joka oli tunnettu avioliiton ulkopuolisista suhteistaan. Niinpä Mestari Kong on varmasti ollut perillä myös herttuan suhteesta Mizi Xiaan.

Mizi Xiaan viitataan epäsuorasti myös jakeessa XV.7: ”Mestari sanoi: ’Miten suora olikaan kronikoitsija Yu! Kun valtiossa seurattiin Tietä, hän oli kuin nuoli; kun valtiossa ei seurattu Tietä, hän oli kuin nuoli. Millainen herrasmies olikaan Qu Boyu! Kun valtiossa seurattiin Tietä, hän astui virkaan. Kun valtiossa ei seurattu Tietä, hän kääri kykynsä rullalle ja kätki ne poveensa.’” Yun kerrotaan kuollessaan katuneen sitä, että ei saanut hallitsijaansa, Wein herttua Lingia, luopumaan Mizi Xian suosimisesta (Slingerland 2003, 177). Qu Boyu joutui puolestaan neuvonantajana Mizi Xian varjoon.

Rietaiden runojen lipevät miehet

Keskustelujen kertoman mukaan Mestari Kong yhdisti lipevyuden ja riettauden. On mahdollista, että hän tarkoitti erityisesti sellaisia liehakkomiehiä, joilla oli pääsy hallitsijoidensa vuoteisiin. Jakeessa XV.11 Mestari Kong sanoo: ”Hylkää Zhengin laulelmat ja pysy etäällä lipevistä miehistä. Zhengin laulelmat ovat rietaita ja lipevät miehet ovat turmioksi!” Zhengin laulelmat ovat osa Kiinan vanhinta runoutta sisältävää *Laulujen kirjaa* ja kuvaavat rakkautta tai ihastumista.

Ei ole tiedossa, miksi Mestari Kong piti erityisesti Zhengin laulelmia riettaina, mutta erityisesti kolmea niihin kuuluvaa runoa (84., 86. ja 87. runo; CTP: Guofeng, Zhengfeng) on viimeistään 1600-luvulta saakka arveltu miesten miehille kirjoittamiksi (Zhang 2001, 74, 76–77). Näissä kolmessa runossa on epäilemättä vahva eroottinen lataus, vaikka sitä onkin monissa tulkinnoissa ja käännöksissä pyritty häivyttämään. On tulkinnanvaraista, onko lataus homoerottinen. Klassinen kiinan kirja- ja runokieli ei useinkaan tee selväksi subjektia saati hänen sukupuoltaan. Kaikki käännökset lähtevät lähes poikkeuksetta heteronormatiivisesta oletuksesta ja selittävät runot naisten kirjoittamiksi (ks. esim. Nieminen 1995, 139, 301). On kuitenkin myös muita tulkintamahdollisuuksia.

Kaikissa kolmessa runossa esiintyy yksi tai useampia sanoista *kuangtong* (狂童), *kuangju* (狂且) tai *jiaotong* (狡童). *Kuang* tarkoittaa kuritonta, kiihkeää, hurjaa. *Tong* tarkoittaa teini-ikäistä poikaa. *Ju* oli alun perin fallossymboli, mutta *kuangju* tulkitaan yleensä *kuangtong*-sanana rinnakkaisuudoksi. *Jiao* tarkoittaa viettelevää, viriiliä, viekasta tai huikentelevaista. Sanojen voidaan katsoa kuuluvan samaan semanttiseen kenttään, johon kuuluu myös myöhemmässä kirjallisuudessa miehiä palvelevan rattopojan nimityksenä käytetty sana *luantong* (變童). *Luan* (變) tarkoittaa viehkeää ja alistuvaista. Samaan semanttiseen kenttään kuuluneeseen ’hävytöntä poikaa’ tarkoittava *wantong* (頑童).

Tong-sanassa on homoseksuaalinen lataus. Merkkien selityskirjan *Shuowen jiezin* mukaan sen varhaisin merkitys oli ’orja(poika)’, ja sanan naispuolinen vastinpari *qie* (妾) tarkoitti myös jalkavaimoa. Tämä viittaa siihen, että myös orjapoikia on käytetty seksuaalisesti hyväksi. On siis hyvin mahdollista, että mainitut kolme runoa ovat homoerottisia.

Hännystelijät harmonian hajottajina

Mestari Kongin mahdollisen homoseksuaalisuutta koskevan vieroksunnan takana saattoi olla hänen vanhojen teks-

tien tukema näkemyksensä harmoniasista (*he*, 和). *Keskustelujen* (XIII.23) mukaan Mestari Kong sanoi: ”harmonia (on hyväksi) vaan ei samankaltaisuus” (*he er bu tong*, 和而不同). Mestari Kong todennäköisesti viittasi ”samankaltaisuudella” aina samaa mieltä oleviin ja siksi hyödyttömiin hännystelijöihin. Saattaa kuitenkin olla, että hännystelijöistä ja liehakoista puhuttaessa samankaltaisuudella vihjattiin myös homoseksuaalisuuteen. *Guoyussa* (CTP: Zheng yu 1.5) nimittäin kerrotaan:

Nyt kuningas ... hakeutuu hävyttömiä poikien (ja muiden) arvottomaan ja moukkamaiseen seuraan, hylkää harmonian ja hakee kaltaisiaan. Harmonia saa olennot lisääntymään, kun taas samankaltaisuus jää vaille jatkumoa. Sitä, että toisenlaiset erotellaan toisistaan, sanotaan harmoniaksi, ja se tuottaa runsaan kasvun sekä olentoja ja esineitä (hallitsijan alaisuuteen ja omistukseen). Jos samankaltaisella täydennetään samankaltaista, se vain valuu lopullisesti hukkaan. ... Yhdenlaisissa äänissä ei ole mitään kuultavaa, yhdenlaisissa esineissä ei ole mitään koristeellista, yhdenlaisissa mauissa ei ole mitään tyydyttävää, yhdenlaiset asiat eivät (anna aihetta) väittelyyn.

Lainauksen kritiikki kohdistui Läntisen Zhoun viimeiseksi jääneeseen hallitsijaan, kuningas Youhun (hallitsi 782–771

...), jonka ”kaltaistensa” suosiminen näky perimätiedon mukaan siinä, että hän nimitti pääministeriksi yhden liehakkonsa. Hän hylkäsi päävaimonsa ja nosti tilalle yhden jalkavaimoistaan, mikä osoitti hänen mieltymystään ”arvottomaan ja moukkamaiseen” seuraan. Hän piti luonaan kääpiötä ja kyttyräselkää ilveilijöinä, mikä osoitti hänen veljeilyään ”hävyttömien poikien” kanssa. Tähän kritiikkiin perustuneen vakiintuneen tulkinnan mukaan tekstissä puhutaan aina samaa mieltä olevien tyhjäntoimittaja-liehakoiden vahingollisuudesta; samankaltaisuus viittaa siis mielipiteisiin. Harmonian ja samankaltaisuuden vertailu synnyttää kuitenkin pakostakin miellelyhtymän hetero- ja homoseksuaalisuuteen.

Poikia saa rakastaa kunhan perheen perustaa?

Toisaalta Mestari Kong ei näytä pitäneen miesten välisiä rakkaussuhteita mitenkään erikoisina. Yhdessä *Zuozhuan*-teokseen kirjatussa katkelmassa (CTP: Aigong shiyi nian 2.1) Mestari Kongilta kysytään neuvoa hautajaisseremonioiden järjestämisestä. Vainajat ovat muuan upseeri ja tämän poikarakastettu. Mestari Kong ei kiinnitä vainajien keskinäiseen suhteeseen mitään huomiota vaan toteaa, että poikakin voidaan nuoresta iästään huolimatta haudata kaikin ai-

kuisille miehille kuuluvin menoin, koska hän kuoli taistelussa maansa puolesta: ”Xu Gongwei ajoi taisteluun lemmikkiorjapoikansa Wang Qi vaunuissaan, ja molemmat kuolivat ja pantiin arkkuihin. Mestari Kong sanoi: ’Sitä, joka pystyy käyttämään hilparia ja kilpeä esi-isiemme alttarin (eli kotimaan) puolustamiseksi, ei tarvitse haudata ennen aikuisikää kuolleiden (vaatimattomin) menoin.’”

Tapauksesta tunnetaan kaksi muutaakin toisintoa. *Lijin* toisinnossa Wang on ”naapurikylän poika” ja *Kongzi jiyun* toisinnossa ”suosikkipoika naapurista”. Näissä kungfutselaisissa teoksissa rakkaus- tai seksisuhde pojan ja upseerin välillä on nähtävästi haluttu piilottaa.

Kungfutselaisuuden tunnetuin kehittäjä Mestari Kongin jälkeen, 300-luvulla eaa. elänyt Mengzi näyttää samoin pitäneen miesten välistä viehätysvoimaa aivan normaalina ja hyväksyttävänä. Hänen kerrotaan todenneen Zidunimisestä miehestä, joka oli yhdessä Zhengin laulelmassa mainittu, kauneudestaan kuuluu nuorukainen: ”Sillä, joka ei tiedä Zidun viettelevyyttä, ei ole silmiä. Siksi sanon, että ... kaikkien silmissä samanlainen komeus on heikumallista.” (*Mengzi*; CTP: Gaozi shang 1.) Toisaalta Mengzi korosti perheen perustamisen tärkeyttä: ”Kuuliaisuutta vastaan voi rikkoa kolmella tavalla, ja suurin rik-

komus on jäädä vaille perillisiä.” (*Mengzi*; CTP: Li Lou shang 26.)

Miesten välisen rakkauden säätelemätön tila

Kungfutselaiset klassikot eivät anna suoraan vastausta kysymykseen homoseksuaalisuuden hyväksyttävyydestä, mutta niistä löytyy epäsuoraa todistusaineistoa sekä puolesta että vastaan. Mestari Kongin aikalainen Yanzi puolestaan totesi ykskantaan, että luontoaan ei sovi kieltää (*Yanzi chunqiu*; CTP: Jinggong yu zhu ...1):

(Qin hallitsija,) herttua Jing, kuuluu olleen ulkonäöltään hyvin viettelevä. Eräs töyhöntekijän apumies tuijotti herttua Jingiä asemansa unohtaen. Herttua sanoi seuralaisilleen: ”Kysykää, miksi tuo syyllistyy julkeuteen tuijottamalla meitä majesteettia.” Töyhöntekijän apumies vastasi: ”Kuolen jos kerron, kuolen jos en kerro. Ihailin varkain herttuan viettelevyyttä.” Herttua sanoi: ”Siis himoitsi meitä majesteettia, surmatkaa hänet!” Yanzi astui juuri sillä hetkellä sisään ja meni herttuan luokse sanoen: ”Taisin kuulla herran suuttuneen yhdelle töyhöntekijän apumiehelle.” Herttua sanoi: ”Aivan, hän himoitsi meitä majesteettia ja pitää surmattaman.” Yanzi sanoi herttualle: ”Minä Ying olen kuullut, että halujen kieltäminen ei ole Tien mukaista eikä rakkauden halveksinta ole onnekasta.

Vaikka mies tuli himoinneeksi herraa, ei ole lain mukaista surmata häntä.” Herttua sanoi: ”Jaa, vai niin. Sitten hän tulkoon kylpyyn ja antautukoon meidän majesteetin syleilyyn takaapäin.”

Historiallinen todellisuus kertoo joka tapauksessa seksuaalisesta monimuotoisuudesta. Dynastisissa historioissa mainitaan useita keisareita, joilla oli suhteita miesten kanssa. Tyypillisesti he olivat saaneet kungfutselaisen kasvatuksen ja olivat myös naimisissa sekä hoitivat velvollisuutensa suvunjatkamista kohtaan. Kuuluisin tällaisista hallitsijoista lienee Han-dynastian keisari Ai (hallitsi 7–1 eaa.). Hänen rakkaudestaan Dong Xian-nimistä nuorukaista kohtaan (*Han-shu*; CTP: Zhuan, Ningxing zhuan 27; ks. Kallio 2002, 22) juontuu toinen homouden tunnettu eufemismi, ”heikkous leikattuja hihoja kohtaan” (*duan xiu zhi pi*, 斷袖之癖).

Muita, nykytermein ”biseksuaalisia” hallitsijoita olivat historioitsijoiden mukaan (Stevenson & Wu 2013, 15–33) muuan muassa Han-dynastian keisari Wu (hallitsi 141–87 eaa.), Ming-dynastian Zhengde-keisari (hallitsi 1505–21), ja Liangin keisari Jianwen (eli 503–551). Viimeksi mainitun mieltymykset tunnetaan muun muassa hänen homoeroottisten runojensa perusteella, mutta hänen tiedetään myös siittäneen kolmattakymmentä lasta.

Kaikesta päätellen homoseksuaalisuuden olemassaolo tunnustettiin ja sitä suvaittiin niin kauan, kun se ei voinut liiaksi huomiota perheeltä ja hallintotehtäviltä. Tämä miesten välisen rakkauden ”säätlemätön tila” jatkui vuosisatoja ja päättyi vasta 1700-luvulla. Valloittajakansa mantšuja edustaneen Qianlong-keisarin hallituskaudella 1740 miesten välisestä anaalilyhdynnästä tehtiin laitonta. Aktista käytetty ilmaus *ji-jian* (婬姦) oli selvästi halventava (Hinsch 1992, 87–88). Ensimmäinen merkki kuvaa miestä (男) naisena (女), ja toinen – kolmesta naisesta muodostuva merkki – kuvaa perverssiyttä.

Seuraavina vuosisatoina kiinalaistenkin näkemyksiä alkoi muokata kristinuskon ja siirtomaavallan mukana levinnyt heteroseksismi. On kuvaavaa, että tasavertaisen avioliittolain vastustajat Taiwanilla edustavat enimmäkseen kristittyjä yhteisöjä (Rauhala 2017). He näköjään ummistavat silmänsä toisaalta ”kiinalaisten perinteisten arvojen” ja toisaalta ”kristittyjen perhearvojen” vaalimisen väliseltä ristiriidalta. Vetoaminen kristinuskoon onkin ymmärrettävää: kun ei edes sovinnaisuutta ja perinnäistapoja korostavasta kungfutselaisuudesta löydä selvää tukea homouden tuomitsemiselle, sitä löytyy tuskin muistakaan Kiinan vanhoista aatesuunnista.

LÄHTEET

- CTP: Donald Sturgeonin ylläpitämä Chinese Text Project -tekstietokanta. URL <http://ctext.org> (tarkastettu: helmikuu 2018).
- Hinsch, Bret (1992) *Passions of the cut sleeve. The male homosexual tradition in China*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Kallio, Jyrki (2002) Nosta mekkosi helmaa. Harharetki Zhou-kauden Kiinaan. *Kulttuurintutkimus*, 19(2002):4, 13–22.
- Kallio, Jyrki (suom. ja toim.) (2014) *Mestari Kongin keskustelut – Kungfutselaisuuden ydinolemus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nieminen, Pertti (suom. ja toim.) (1995) Sydämeni ei ole peili. *Kuo feng – runoja Kiinan klassisesta Laulujen kirjasta*. Keuruu: Otava.
- Rauhala, Emily (2017) A backlash against same-sex marriage tests Taiwan's reputation for gay rights. *The Washington Post*, 20. 4. 2017. URL https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/a-backlash-against-same-sex-marriage-tests-taiwans-reputation-for-gay-rights/2017/04/19/f855c8b8-2004-11e7-bcd6-6d1286bc177d_story.html (tarkastettu: helmikuu 2018).
- Slingerland, Edward (käänt. ja toim.) (2003). *Confucius Analects with Selections from Traditional Commentaries*. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Stevenson, Mark & Wu Cuncun (käänt. ja toim.) (2013) *Homoeroticism in Imperial China. A Sourcebook*. London: Routledge.
- Wang Lianzhang (2017) Students Hold Anti-Gay Banner at Chinese University. *Sixth Tone*, 17. 4. 2017. URL <http://www.sixthtone.com/news/1000078/anti-gay-protest-central-chinese-university> (tarkastettu: helmikuu 2018).
- Xiaoming Xiong (1997) *Zhongguo tongxing'ai shi lu. Zengding ben*. Hongkong: Rosa Winkel Press. (Alkuperäinen laitos 1984.)
- Zhang Zaizhou (2001) *Aimei de licheng. Zhongguo gudai tongxinglian shi*. Zhengzhou: Zhongzhou guji chubanshe.